

ТЕОРИЈЕ КУЛТУРЕ / Ђуро Шушњић

(Говоре: проф. др Ђуро Шушњић и др Зоран Живковић, уредник Завода за уџбенике Београд)

Др Зоран Живковић – изводи из излагања:

- [...] Пред вама је један од угледних професора у бившој Југославији, професора по себи, спада у ред оних људи који су били магови катедре. Тиме је посебно повластио своје слушаоце, своје студенте, а и себе, да буде запамћен на начин како треба памтити професоре. Оне професоре који остављају своја предавања и идеје као неку врсту вируса за читав живот својим студентима. Када сам ја био млад, појавила се та чувена књига Ђура Шушњића *Рибари људских душа*, књига о манипулацији, и та дивна метафора из Библије као да је отворила неки нови духовни простор, као да је отворила неку велику наду међу нама који смо желели промене, ево и дочекали смо нешто од тога што нисмо желели. И он је постао југословенска атракција у том духовном смислу за многе од нас који га нисмо знали. Ево догодило се да овај *Трг од књиге* мене и Ђура Шушњића споји послуже толико година и да ја будем у прилици да говорим о једној књизи која се бави теоријама културе. Некад је у нашем универзитетском животу био леп обичај када угледни професори завршавају своју каријеру, онда они своја предавања која су пленила објаве у књизи. Тиме они обележе не само један значајан у својој каријери, него оставе то своје дело генерацијама које долазе. Овде, вечерас, пред вама је једно издање које се појавило на београдском сајму прошле године, у којем професор Ђуро Шушњић даје преглед теорија културе. И та реч теорија нам је блиска, од Аристотела до данас она означава онај тренутак кад мишљење дође до оних висина, када постане сушто мишљење и када расуђујемо о том мишљењу на тим највишим висинама. И ова књига објашњава најмања девет теорија културе, подсећа нас на улогу и значај културе у времену када је све доведено у питање, а посебно култура коју сви ми који се њоме бавимо на разне начине осећамо као најзначајнији део и колективног и личног идентитета. [...]

- [...] Желећи да још једном изразим лично задовољство што сам овде, што је Завод за уџбенике као једна издавачка кућа, чија дела од постојања до данас могу да пређу читав земљин шар по броју примерака, по папиру, по вредностима чак рекао бих, је овде, на овом *Тргу од књиге* који одолева управо тој масовној култури. И имамо прилику да кажемо да је једини начин да се одговори том великом изазову, који није само изазов ове средине и овог региона, да одговоримо само оваквим књигама, само оваквим манифестацијама и само оваквим сусретима. [...]

Проф. др Ђуро Шушњић – изводи из излагања:

- [...] Ја сам културу објашњавао и разумевао са десет теоријских становишта: структуралистичког, функционалистичког, психоаналитичког, критичког, херменаутичког, постмодерног, цикличног, еволуционистичког, дифузионистичког и генетичког, да би после пажљиве анализе и критике сваких од ових теорија, предложио једанаесту, а то је дијалогска теорија културе. Моја књига је покушај да свет културе видим са планинских висова на шта нас наводи наше теоријско биће. Сама реч теорија, теос, Бог, божански поглед, наводи нас да се творевине културе сагледају у њиховој разноликости садржаја и значења, на шта нас обавезује научно схватање културне стварности. [...]

- [...] Кад човек промени теоријско гледиште, онда све види другачије, као да му је неко скинуо повез са очију, па открива нову стварност у старој. Дакле, стварност остаје иста али се ми мењамо нашим погледом на њу. Својом теоријом ствараш свој свет, остајеш у њему путем теорије. Дакле, врста питања обликује могуће одговоре. На пример, ако питаш о структури појаве тада не питаш о функцији, ако питаш о функцији не питаш о развоју, ако питаш о развоју, не питаш о значењу. То значи да једна теорија живи од недостатка друге. Те се теорије међусобно не искључују, оне се допуњују. Моја питања, надам се, неће дати мира вашем ћутању. Сваку од наведених теорија културе пратила је сумња да не изводе на прави пут. [...]

- [...] Морам признати да нисам успео да све ове теорије повежем у једну целовиту слику. Много сам читао и размишљао, све ове ствари сам више пута окретао једне против других, превртао их у циљу да их некако сложим у целину, у једну најопштију теорију, у једну заједничку причу, жељену али недовршену. То се зове обједињујућа теорија културе. Упознао сам превише тога да би тај свет културе могао да сведем на једну теорију. Само веома јако надхнуће може ујединити ове теорије у целину, која би се слагала са непрегледним пространствима културе. Можда уметност речи може што наука не може. А можда и не треба, јер како вели Пруст: „Теорије и школе прождиру се међусобно као микроби и крвна телешца, те својом борбом осигуравају непрекидност живота“. А српски принц поезије, Бранко Миљковић, додаје: „Док су обале у свађи, воде ће мирно протицати“. [...]

- [...] Ја педесет година предајем и дајем себе, а да ништа нисам изгубио од тог свог искуства и знања. Дакле, делити не значи увек губити. Кад се истина дели, она се заправо множи. Када се доброта дели, она се множи. Све духовне вредности кад се деле, множе се. Ту нема губитка. То економисти и мој пријатељ Бранко Хорват чувени, који је требао да добије Нобелову награду за економију, никад се није сложио са мношвом око тога. Он увек каже „кад се дели моћ, власт, новац, све, губи се“. То важи у том спољашњем свету, у духовном то није тако. Ја нисам од оних који краду Богу дане и не раде ништа. Напротив, ја крадем од ноћи да би

продужио своје дане, урадивши нешто добро за себе и оне око себе. А ово око је мало шире, не само моја породица или моји студенти, него ево и шира публика. Руче ми ништа не раде али глава ми је зато увек запослена. Из ове књиге можете видети да сам више читалац него писац, да је оно што сам читао и наводио вредније од онога што сам створио. Не плашим се да навођењем мисли других писаца умањујем себе и своје мисли. Мртви писци имају адресе и у мом сећању, ја их наводим. Зато се исплати прочитати ову књигу, јер док сам читао те писце имао сам осећај да водим разговор са врхунским мислиоцима свих столећа. Сви они који су нашли своје место у историји људског духа јесу заправо наши савременици, јер ми о њима мислимо и подсећамо се на њих. Према томе, мртви живе кроз наше сећање. Сви су они победили време. Само малецки део мога знања о свету потиче из мог личног искуства, док највећи део потиче из тзв. друштвене залихе знања, из тзв. културног капитала који није само мој и твој, него наш. [...]

- [...] Признајем да сам прочитао читаве библиотеке, да сам посвећени читалац, љубитељ књиге, у народу који се не може назвати народом књиге. Ја знам и статистике, отприлике 2% становништва нешто читају, а то нису књиге и то нису часописи. Кад сам схватио да више научим из књига него од људи, јасно је да сам књигама поклањао више пажње него људима. Заволео сам књиге јер у њима има много чега што у обичном животу не можемо наћи. Живот се боље упозна него што се живи. Верујем књигама више него људима у свом окружењу. Са писцима књига сам водио много плоднији разговор, него са свима које сам сретао на свом животном путу. И овде се позивам на Марсела Пруста, који каже: „Немојте ме питати кога више волим, људе или књиге? Одговор вам се не би допао“. [...]

- [...] Моја љубав према књигама је неки облик зависности. То је болест од које не желим да оздравим. [...]

- [...] Начин на који се користи јавна реч захтева обазривост, опрезност и прецизност. То сви они који имају педагошку функцију, морају да знају. Теорија је одговорна реч. Ако нема општих појмова, нема ни заједнице. У њима духовна заједница прича саму себе. Где нема духовне везе међу људима, ту нема заједнице. Данас се заједнице формирају на основу интереса, политичког, економског, овог ило оног. Кад престане интерес, заједница се распада. Какве су то заједнице? Никакве. Сама реч заједница говори заједно, кад смо усвојили исте духовне вредности: љубав, правду, доброту, лепоту, истину, то нас повезује. Све друго нас, на неки начин, одваја. Људи су данас блиски са стварима и далеки једни другима. [...]

- [...] Можда се путем питања и одговора, тј. кроз разговор, стиче знање о свету изван нас и у нама, које се на други начин не може стећи, јер тако се учи мислити а не само памтити. Неко може да запамти све, а да заправо не разуме ништа, и не

мисли ништа. Ми смо сабрали много знања али нисмо постали мудри. Мудрост је више од учености. Ми знамо много, а разумемо мало. [...]

- [...] Човек се два пута рађа. Једном као природно биће, а други пут као културно биће. Човек, дакле, има два рођендана. Да би био човек, људско биће мора да задовољи своје телесне и духовне потребе. Телесне, да би био жив, а духовне да би био здрав. Данас бацамо јесењи поглед на опустошена поља културе. Али гађење пред нижом културом, први је знак више културе. Масовна култура је пријатна диктатура, подмукла диктатура. Ако се из културе не чују речи против бесмисла, онда ће бесмисао моћи да се гледа голим оком и додирује рукама. У појам културе улази и све оно што је облик отпора према наопако окренутој стварности. Још само из културе може доћи нада, тј. како каже Ворен Сасман „низ великих примедби на постојећи поредак“. И да приведем своје излагање крају. Само из културе пристижу позиви на пристанке и устанке, тј. критика као непокоравање чињеницама изокренуте, отупеле и заглупеле реалности. Јер култура је поглед на свет, не само какав је био и какав сада јесте, него какав би могао бити и какав би требало да буде. Дакле, култура је један сањани завичај, слика света која нам данас недостаје. Зато је Мигел де Унамуну, шпански филозоф, рекао: „Пустите ме да сањам. Ако је тај сан мој живот, не будите ме“. Ја сањам алтернативни свет, један могући свет у крилу овога овде, кад би овај свет овде остваривао могућности које су у њему заробљене, залеђене. То би био рај у односу на ово што данас живимо. Ако промена нашег бедног стања није могућа историјски, не треба од ње одустати теоријски. Дакле, треба духовно хтети оно што још није друштвено могуће. Можда ће наићи једно хуманије време у коме се културан човек још у нешто рачуна. Ово је била моја прича, а сада је и ваша. Ако нисам рекао све што треба и како ваља, молим да опростите мени као што лако опраштате себи. Ако ми не опростите ви, опростиће ми драги Бог, јер то стоји у опису његовог радног места. [...]